

LEXICONORDICA

22 · 2015

SPROGLIGE VARIETETER I
NORDISKE ORDBOGSRESURSER

SÆRTRYK

NORDISK FORENING FOR LEKSIKOGRAFI

LexicoNordica 22 · 2015

Sproglige varieteter i nordiske ordbogsresurser

Hovedredaktører

Henrik Lorentzen

Emma Sköldberg

Redaktionskomité

Christian Becker-Christensen

Sturla Berg-Olsen

Annika Karlholm

Mariann Skog-Södersved

Ásta Svavarsdóttir

© 2015 LexicoNordica og forfatterne

Omslag og sats: Laurids Kristian Fahl

Trykt hos: Tarm Bogtryk a-s, Danmark

LexicoNordica trykkes med økonomisk støtte fra

Nordplus Nordiske Sprog

ISSN 0805-2735

ISSN 1891-2206 (online)

Indhold

Henrik Lorentzen & Emma Sköldberg

Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser9

Tematiske bidrag

Torben Christiansen & Lars Trap-Jensen

Om slangudtryks flygtighed – i sproget og i ordbøgerne..... 17

Ruth Vatvedt Fjeld

Språklige varieteter eller språklige rariteter?

Om bruk av valgfrie former i norsk bokmål 35

Carsten Hansen

Beskrivelsessproget i *Ordbog over Dansk Talesprog*..... 57

Inger Schoonderbeek Hansen

Fællesdanske og dialektale ord i *Jysk Ordbog*.....77

Charlotta af Hällström-Reijonen

Finlandssvenska i SAOL och andra ordböcker99

Carl-Erik Lundblad

Sydsvenska dialektordböcker och en sydsvensk

dialektdatabas..... 117

Toril Opsahl

Kan ord i bruk bli ord i bok? Urbane ungdomsvarieteter

i framtidige ordboksressurser 131

Lars Törnqvist
Nordiska dialekt- och slangordböcker på Internet..... 151

Ikke-tematiske bidrag

Zakaris Svabo Hansen
Færøske ordbøger i 2000-tallet.....173

Anmeldelser

Jón Hilmar Jónsson
Begrepenes sammensatte verden..... 187

Peter Stray Jørgensen
Slangordbogen. Dansk slang og dagligsprog
– underholdning eller seriøs ordbog? 205

Annika Karlholm
Ordbok över Finlands svenska folkmål som nätresurs213

Jaana Puskala
Finska *Kielitoimiston sanakirja* fritt tillgänglig på nätet..... 227

Margunn Rauset
Tungtvegande ny bokmålsordbok? 243

Liisa Deth Theilgaard
Ordnnett.no – et tiårseftersyn 263

Meddelelser*Henrik Hovmark*

Nyt fra bestyrelsen for Nordisk Forening for Leksikografi 285

*Halldóra Jónsdóttir*Rapport fra den 13. Konference om Leksikografi i Norden,
København 19.-22. maj 2015..... 289*Nina Martola & Caroline Sandström*

Kristina Nikula 1943–2014..... 297

Redaktionelt.....300

Beskrivelsessproget i *Ordbog over Dansk Talesprog*

Carsten Hansen

Over the past year, the research team behind *Ordbog over Dansk Talesprog* – a dictionary of spoken Danish – has launched a pilot project in the form of an online dictionary of interjections. We chose interjections since they constitute a central characteristic of spoken language. Further, we developed a list of semantic and interactional features to serve as a tool for consistent descriptions of interjections. This article outlines the theoretical basis that guided our development of the list of features, and describes how an editor uses the list to assign features to each lemma.

1. Indledning

Die Interjektionen sind die unwillkürlichen Hupfer des Gemüts in den Mund, und wer weiß, am Ende ist vielleicht alle menschliche Rede nichts als eine solche Interjektion, ein Dazwischenwurf, ein Empfindungswort gewesen auf das unendliche Gemurmel der Natur. (Strauß 2007:90)

Denne artikel omhandler de teoretiske overvejelser over et træk-baseret beskrivelsessprog i forbindelse med behandlingen af ordklassen interjektioner i *Ordbog over Dansk Talesprog* (ODT).

Artiklen udspringer af et foredrag på *LexicoNordica*-symposiet i 2015. Temaet for symposiet var “Sproglige varieteter i nordiske ordbogsresurser”. Ønsket fra arrangørernes side var specifikt at skaffe større viden om hvordan sproglige varieteter – f.eks. slang, ungdomssprog, gadesprog og multietnisk sprog – kan behandles og gøres bredt tilgængelige i ordbogsresurser. I sin egenskab af at

være et nyskabende projekt baseret udelukkende på lydoptagelser som kilde havde ODT fået i opdrag at orientere om udviklingen i projektet fra planer og ønsketænkning i 2011 til status omkring onlineordbogen over interjektioner ved udgangen af 2014.

ODT er et ordbogsprojekt ved Sprogforandringscentret på Københavns Universitet. Ordbogen er baseret på centrets talesprogs-korpus – det såkaldte LANCHART-korpus – som primært består af sociolingvistiske interviews fra 1970'erne frem til i dag fra syv forskellige repræsentative områder i Danmark. Talesprogs-korpusset er designet med henblik på at undersøge indflydelsen på talesprog fra de traditionelle sociolingvistiske variable køn, alder, klasse men især også tid og sted. Korpusset omfatter ikke kun traditionelle sociolingvistiske interviews med én informant og én interviewer men også gruppesamtaler hvor flere informanter taler sammen med eller uden interviewer. I omfang består korpusset af 1700 samtaletimer der i udskrevet form tæller næsten 7 mio. løbende ord, og det bliver løbende udvidet med flere samtaler.

ODT forstår sig selv som et talesprogsbaseret supplement til den etablerede, primært skriftsprogsbaserede leksikografi, repræsenteret ved *Den Danske Ordbog* (DDO) og *Retskrivningsordbogen* (RO). ODT's særlige fokus er at afdække og beskrive leksikografiske forhold og fænomener hvor talesprog adskiller sig fra skrift-sprog. Der er tale om et forskningsprojekt i stadig udvikling.

Som pilotprojekt har ODT valgt at lave en ordbog over interjektioner idet denne ordklasse har en særlig vægt netop inden for talesprog. Et systematisk studie af interjektioner kræver et veludbygget beskrivelses- og klassifikationsapparat. Artiklen beskriver de teoretiske overvejelser som ODT-redaktionen i den forbindelse har gjort sig undervejs siden 2011, og som til dels er publiceret andetsteds. I det hele taget bygger alt i artiklen på ODT-redaktionens kollektive arbejde i perioden.

Det rummer en stor udfordring at beskrive og referere til en elektronisk ordbogsresurse som ODT i et fladt, trykt format som

LexicoNordica. Det er derfor forfatterens anbefaling at læseren sideløbende med læsningen af artiklen har onlineadgang til selve ordbogen på <odt.hum.ku.dk>, og dermed til alle ordbogens artikler med eksempler og lydbelæg. Det vil i høj grad øge udbyttet af nærværende artikel.

2. Typologi for ODT som talesprogsordbog

Indledningsvis er det nødvendigt at begrebsbestemme og typologisere ODT som talesprogsordbog. Da den relevante faglitteratur tilsyneladende ikke giver noget bud på en typologi for en talesprogsordbog, følger her en stipulativ typologi for ODT som en ordbog over det dialogiske, spontane, lydbårne og flygtige samtaleprog. SB står for sprogbrugeren.

ODT er *ikke*

- en produktionsordbog
SB kan i forvejen producere tale i samtaler
(Hvis SB er lærer, kan ODT dog fungere som produktionsordbog)
- en receptionsordbog
SB kan i forvejen forstå tale i samtaler
(Hvis SB er lærer, kan ODT dog fungere som receptionsordbog)

ODT har andre funktioner. Den

- skaber sproglig bevidsthed: SB erkender den funktionelle systematik, ligesom SB erkender eksistensen af ikke tidligere leksikaliserede interjektioner, fx *ødh*, *ntødh*
- skaber anerkendelse af talesproget: talesproget er ordbogsværdigt

- skaber anerkendelse af og identitetsbekræftelse hos SB: SB's sprog er ordbogsværdigt
- har underholdningsværdi: sjove lydeksempler

Ordbogstypologi og brugersegment er to komplementære størrelser. ODT opererer med et dobbelt segment: Primæradressaten er den sprogligt dannede almenbruger der interesserer sig for talesprog, sekundæradressaten er den forskningsorienterede bruger – og med termen *adressat* forstås 'den forestilling om modtageren der reflekteres i teksten'. Denne dobbelthed er en udfordring til beskrivelsessproget. Skal det matche primæradressaten, eller skal det matche sekundæradressaten? Og hvordan samtidig sikre et beskrivelsessprog der er loyalt over for beskrivelsesgenstanden, nemlig talesproget? Det er emnet for denne artikel.

3. Interjektioner og ODT

Interjektionerne hører til de hyppigst anvendte ord i sproget. Alligevel har det forskningshistorisk voldt vanskeligheder at afgrænse og beskrive dem, og studiet af interjektioner rejser spørgsmålet om hvad sprog i det hele taget er, og hvor grænsen mellem basale fysiologiske reaktioner og regulært sprog går. Hvis man siger "gaaab" som udtryk for at man keder sig, er der tale om et sprogligt udtryk, mens der næppe er nogen der vil beskrive den fysiologiske reaktion 'at gabe' som sprog, heller ikke selv om det eventuelt er affødt af den samme kedsomhed. I grænselandet mellem sprog og ikkesprog er konventionalisering og kodificering ikke fuldt gennemført, og det giver anledning til såvel metodiske som teoretiske udfordringer. ODT's overordnede, leksikografiske mål er at undersøge hvordan man kan løse disse udfordringer på en systematisk måde og håndtere dem i en ny, innovativ ordbog. Ordbogen tager højde for interjektionernes mangfoldige funktioner og forsøger at opløse dem i identificerbare komponenter.

3.1. Interjektioner i traditionel sprogforskning

At interjektioner er en underbelyst og uafklaret kategori i dansk og international sprogforskning, kan ses som en effekt af at den empirisk baserede videnskabelige beskæftigelse med talesproget først er blevet teknisk mulig på et sent tidspunkt i sprogforskningens historie. Derfor studeres talesproget stadig i vidt omfang på grundlag af skriftsprogsbaserede erkendelser af grammatiske sammenhænge. Hvor interjektioner i grammatisk og syntaktisk forstand spiller en perifer rolle i sprogsystemet, spiller de til gengæld en central rolle i interaktion og talesprog: Fra en pragmatisk vinkel kan interjektionerne fungere som selvstændige ytringer, og dermed er de lige så vigtige brikker i interaktionen som sætninger er.

ODT-projektets samlende vinkel er leksikografisk. Hvor den traditionelle skriftsprogsbaserede ordbog opererer med et alment baseret ordforråd, opererer beskrivelsesproget i ODT derudover med mindre og andre størrelser end ordet, nemlig med pragmatisk funktionsbestemmende træk.

3.2. Interjektioner i ODT

Når interjektioner er blevet valgt som studieobjekt i ODT, er der teoretisk tale om en funktionel og en semantisk/pragmatisk begrundelse.

Den funktionelle begrundelse går ud på at interjektioner – i højere grad end de øvrige ordklasser – er forankrede i samtaler. De taleursmekanismer der styrer en samtale, lader sig relativt nemt anvende når man skal udfinde interjektionernes funktioner.

Den semantisk/pragmatiske begrundelse går ud på at interjektioner fungerer som selvstændige ytringer og derfor ikke kan beskrives løsevet fra de talehandlinger de udfører. Det betyder at interjektioner kun kan funktionsbestemmes ved hjælp af en pragmatisk træanalyse. Det leksikografiske arbejde med interjektio-

ner kan derved bidrage til etableringen af en egentlig pragmatisk trækteori. Herom senere i artiklen.

Der kan tilføjes endnu en begrundelse, nemlig en institutionel praktisk begrundelse. De fleste ordbogsprojekter fattes penge og dermed resurser – og det uanset om det drejer sig om udarbejdelse af nye ordbøger eller om drift og vedligeholdelse af eksisterende etablerede ordbogsresurser. Det gælder også for ODT hvor low budget-realiteten har udmøntet sig i et pilotprojekt om interjektioner.

Ordbogens dynamiske lemmaliste – i selve ordbogen kaldet *former* – bestod den 1. juni 2015 af 42 interjektioner:

ad	hvabehar	pyt
aha	ih	shit
ahr	javel	tja
av	mm	uha
ej	nej	undskyld
fuck	nja I	ups
hallo	nja II	vups
hej	ntødh	what
hejsa	næ	wow
hey	nå	yes
hold kæft	okay	ødh
hold op	ork	øj
hov	orv	åh
hovsa	puha	årh

Som det fremgår, supplerer ODT den skriftsprogsbaserede leksikografis (DDO, RO) inventarisering af interjektioner med nye former, f.eks. *ntødh*, *what*, *wow*, *ødh*, men supplementet består også ofte i nye betydningsvarianter, f.eks. *fuck* betydning 2.2 med positiv attitude. Om nye former og betydningsvarianter i ODT henvises der til Hansen (2014).

4. ODT's trækkoncept og trækinventar

Nedenfor følger en kort redegørelse for det teoretiske grundlag for ODT's trækkoncept¹. Derefter følger en komplet oversigt over trækinventaret.

4.1. ODT's trækkoncept

Eftersom interjektioner bedst lader sig beskrive som samtaleforankrede funktionsord, følger i leksikografisk sammenhæng behovet for et beskrivelsessprog der fremstiller interjektionens funktioner på en systematisk måde.

Adolphs (2008) anvender termene *funktionsprofil* om den samlede mængde af form-funktions-relationer for det enkelte sproglige udtryk og *funktionsgruppe* om en gruppe af sproglige udtryk der har samme funktion. Et udtryk med flere funktioner – man kunne kalde det en differentieret funktionsprofil – hører dermed hjemme i flere funktionsgrupper. Nogle eksempler på tentative funktionsgrupper er *beklagelse*, *bekræftelse*, *bekymring*, *erkendelse*, *hilsen*, *overraskelse (glædelig)*, *overraskelse (forskrækket)*, *selvrettelse*, *tøven*, *skepsis*, *væmmelse*. DDO benytter sig af et sådant beskrivelsessprog i definitionerne af interjektioner.

Denne tilgang kan være fuldt tilstrækkelig for monografiske undersøgelser af enkelte sproglige udtryk. Til brug for en ordbog bliver listen af funktionsgrupper imidlertid hurtigt vildtvoksende og u håndterlig hvis der ikke etableres en stram systematik, ligesom man heller ikke får noget overblik over hvordan funktionsgrupperne kan være indbyrdes beslægtede. En mulig løsning er at opløse funktionerne i mere basale elementer, nemlig *funktionelle træk*.

Tilgangen er inspireret af Wierzbickas begreb *semantic primes*. Ifølge Wierzbicka (1996) må der eksistere en række grundlæggende

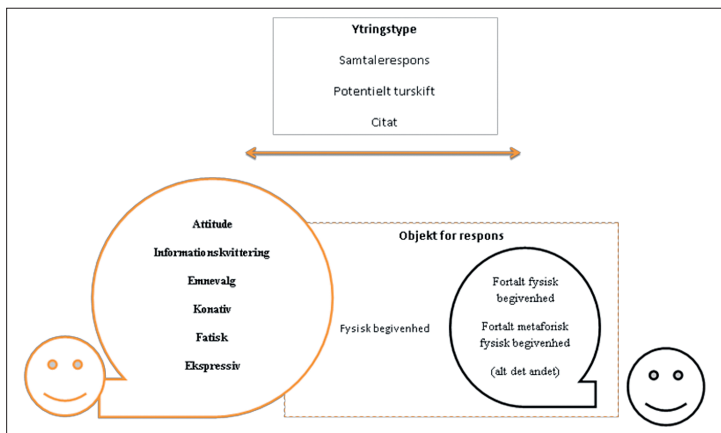
¹ Redegørelsen står i gæld til fremstillingen i Hansen (2013). Martin Hansen var i årene 2011-2014 ansat som videnskabelig assistent ved ODT.

de semantiske koncepter som ikke kan defineres ved hjælp af andre koncepter, og som kan kombineres til at definere alle de øvrige, ikke-grundlæggende semantiske koncepter. Men Wierzbickas 'semantiske primitiver' tager ikke højde for interaktionelle fænomener, og for at analysere disse må man i givet fald supplere de semantiske primitiver med nogle 'mindste interaktionsenheder' som man forsøgsvis kunne kalde *pragmatic primes*.

ODT's funktionelle træk påberåber sig ikke at være mindste interaktionsenheder, og der ligger i begrebet funktionelle træk ikke en intention om at identificere de mindste mulige pragmatiske enheder. ODT-projektet starter derfor mere forsigtigt med tentativt at identificere nogle gennemgående træk der kan genfindes i talesprogsytringer.

ODT's trækinventar indeholder semantiske og interaktionelle træk. (Inventaret rummer også lydlig træk der imidlertid ikke inddrages i denne artikel). I 4.2 og 4.3 er hvert træk og alle trækverdier beskrevet. Oversigten svarer til den trækmanual der anvendes af redaktøren ved udarbejdelse af definitioner.

Inden præsentationen af trækinventaret ses her en illustration af en samtale hvor trækkene er ført ind i den grafiske illustration:

Figur 1: Illustration af samtale.

4.2. Semantiske træk

Nedenstående tabel viser i oversigtsform de semantiske træk og deres værdier. I øverste række angives de forskellige træk, og under hvert træk opregnes de mulige værdier for det pågældende træk. (Felterne i den enkelte række er ikke indbyrdes forbundne). I de efterfølgende beskrivelser ekspliciteres de enkelte træk og værdier vha. eksempler.

Attitude	Konativ	Fatisk	Ekspressiv	Informationskvittering	Emneskift
Positiv	+	+	Emotiv	Positiv	+
Negativ	Ø	Ø	Kognitiv	Negativ	Ø
Absolut negation			Ø	Ø	
Ø					

Tabel 1: Oversigt over semantiske træk.

Attitude

Attitude angiver talerens holdning til en ytring.

Positiv attitude: Taleren forholder sig positivt til indholdet i egen eller andens ytring, eller taleren udtrykker emfase eller entusiasme.

Eksempel:

Taler 1: "Det er bare ferie vi skal over på vi skal også se Canada der hvor min far er vokset op og sådan noget og så sådan noget ud at se på hvaler og..."

Taler 2: "Wow"

Negativ attitude: Taleren forholder sig negativt til indholdet i egen eller andens ytring og udtrykker forbehold eller ærgrelse.

Eksempel:

Taler: “Jeg kan (.) sige nogle ord som jeg egentlig synes er meget normale i min hverdag at bruge (.) så når jeg kommer derudad jamen så f- så forstår de det ikke (.) de forstår ikke hel hvad jeg mener og så begynder de egentlig bare sådan at sige *ødh nörd ødh øh..*”

Absolut negation: Taleren afviser fuldt ud indholdet af den forudgående ytring.

Negativ attitude og *absolut negation* udgør selvsagt to punkter i et kontinuum. Derfor kan det være svært at skelne mellem de to. Praksissen er at et målord klassificeres som *absolut negation* hvis det er tydeligt at det fungerer helt afvisende, ellers klassificeres målordet som *negativ*. Der er endnu ikke fundet eksempler på målord hvor der er en afgørende forskel på *negativ* og *absolut negation*.

Ø: Ytringen udtrykker ikke attitude.

Konativ

En konativ ytring udtrykker emfase på talerens ønsker. Er rettet mod at få nogens opmærksomhed eller kræver handling eller respons fra en anden.

Eksempel:

Taler 1: “Skal vi ikke spille kort?”

Taler 2: “Det er fuldstændig lige meget”

Taler 2: {emneskift} “Årh *hallo* så I så I øh var I ovre til morgensamling?”

+: Målordet er konativt.

Ø: Målordet er ikke konativt.

Fatisk

En fatisk ytring etablerer og vedligeholder kontakt, f.eks. minimal-responser og hilsner.

Eksempel:

{Interviewerne kommer ind i lokalet}

Taler 1: "Hej"

Taler 2: "Hey"

+: Målordet er fatisk.

Ø: Målordet er ikke fatisk.

Ekspressiv

En ekspressiv ytring udtrykker talerens mentale tilstand. Ekspressivtrækket har to værdier:

Emotiv: Udtrykker talerens tilstand i forhold til sine følelser. F.eks. *av*¹ og *ad*¹.

Kognitiv: Udtrykker talerens tilstand i forhold til viden og tanker. F.eks. *ahr*⁵.

Ø: Målordet er ikke ekspressivt.

Informationskvittering

En informationskvittering tilkendegiver om taleren har hørt/modtaget den givne information.

Positiv informationskvittering: Taleren udtrykker at have hørt og forstået det der blev sagt. F.eks. *aha*¹.

Negativ informationskvittering: Taleren udtrykker at vedkommende ikke har hørt og forstået det der blev sagt. F.eks. *hvabehar*¹.

Ø: Målordet udtrykker ingen informationskwittering. Dette gør sig ofte gældende ved citater og potentielle turskift.

Emneskift

Et emneskift tilkendegiver at taler skifter emne eller fokus i samtalen.

+: Taleren skifter emne eller fokus i samtalen.

Eksempel:

Taler: “ha ja det var en god historie *ej* jeg kunne godt lide at gå i skole”

Ø: Målordet udtrykker ikke emneskift.

4.3. Interaktionelle træk

Nedenstående tabel viser i oversigtsform det interaktionelle træk *ytringstype* og værdierne herfor. I de efterfølgende beskrivelser ekspliciteres de enkelte værdier vha. eksempler.

Ytringstype
Samtalerespons
Potentielt turskift
Citat
Indleder
Afslutter
Respons på fysisk begivenhed
Respons på fortalt fysisk begivenhed
Respons på fortalt metaforisk fysisk begivenhed

Tabel 2: Interaktionelle træk.

Ytringstype

Værdien af trækket *ytringstype* angiver ytringens funktion og/eller “placering” i samtalen.

Samtalerespons: Når talers ytring efterfølger en anden talers ytring. Det vil sige det er typisk talers første ytring i en taletur der fungerer som samtalerespons. F.eks. *Nja*¹.

Potentielt turskift: Når talers ytring efterfølger egen ytring. Taler A siger noget, herefter opstår et øjeblik pause, et tøvelement eller andet tegn på at han nu starter en ny ytring – og så fortsætter han selv (taler A) med at snakke.

Eksempel:

Taler: “Ej jeg er mekaniker (.) øh ja det er ret spændende”

Citat: Ytring som er en slags citat, det vil sige rapporteret tale, rapporteret tanke, hypotetiske ytringer mv.

Eksempel:

Taler: “Det er vanskeligt for børn at øh (.) at vide hvordan de skal reagere ikke fordi de så snart de ser os så tænker de jo uvilkårligt på *hov* der er Pias mor og far og sådan ikke”

Indleder: Ytringen indleder en hel samtale. F.eks. *hej*¹ og *hallo*².

Afslutter: Ytringen afslutter en hel samtale. F.eks. *aha*².

Respons på fysisk begivenhed: Taler responderer på en begivenhed ude i rummet, f.eks. at nogen taber en blyant, slår knæet, spilder sin kaffe osv.

Eksempel:

Taler 1: “Det var en fin biograftur i går”

Taler 2: “Hvaffen film så du?... *Hov*, nu spiser vovsen af kagen”

Respons på fortalt fysisk begivenhed: Taler responderer på en fysisk begivenhed fortalt af ham selv eller af en anden taler.

Eksempel:

Taler 1: "Jeg faldt ned af trappen i går"

Taler 2: "Av"

Respons på fortalt metaforisk fysisk begivenhed: Her responderes på en metaforisk fysisk fortalt begivenhed, dvs. en ikke-fysisk begivenhed, som der reageres på som om den var fysisk. Som det fremgår af nedenstående eksempel, er der ikke tale om en konkret fysisk smerte:

Eksempel:

Taler 1: "Min søn tabte sin pung i går og mistede alle sine penge."

Taler 2: "Av!"

Interaktionstrækket defineres så teknisk som muligt; et målord klassificeres som *samtalerespons* når det efterfølger en andens ytring og som *potentielt turskift* når det efterfølger egen ytring uanset indholdet (bortset fra ved citater). Ved bestemmelse af interaktionstrækket må man altså først finde ud af hvilken ytring målordet optræder i, og derefter hvor denne ytring optræder i forhold til andre ytringer.

Det kan være et problem at afgøre hvorvidt der er tale om én eller to ytringer, og hvor de skilles. Dette må afgøres kvalitativt for hvert målord ifølge kriterierne om at et potentielt turskift markeres af pause, tøvefænomener, emneskift mv.

4.4. Muligheder ved brugen af træk i ODT

Her følger en oversigt over fællesmængden af de *semantiske* og *interaktionelle* træk som den præsenteres i onlineordbogen. En af ordbogens pointer og faciliteter er at brugen ud over den form-

baserede semasiologiske tilgang også har mulighed for en funktionsbaseret onomasiologisk. Sådan hedder det i ordbogen:

Funktioner

‘Funktion’ betegner hvilket kommunikativt job ordet udfører:

afslutter

citater

emneskift

emotiv

fatisk

fortalt fysisk begivenhed

fysisk begivenhed

indleder

kognitiv

konativ

negativ attitude

negativ informationskwittering

positiv attitude

positiv informationskwittering

potentielt turskift

samtalerespons

(Opslag fra ordbogen: ‘Funktioner’)

Via funktionsoversigten kan brugeren eksempelvis få en oversigt over alle de former hhv. funktionsvarianter der indeholder funktionstrækket *positiv attitude*, jf. trækoversigten ovenfor, nemlig:

Positiv attitude

Definition: *Taleren forholder sig positivt til indholdet i egen eller andens ytring, eller taleren udtrykker emfase eller entusiasme.*

Ord som udtrykker positiv attitude:

arh ³	hov ⁴	shit ¹
av ³	hovsa ²	uha ³
ej ¹	ih ^{2.1}	wow ¹
fuck ^{2.2}	ih ^{2.3}	yes ²
hey ^{2.2}	nja I	øj ¹
hold kæft ^{2.2}	puha ⁴	åh ^{1.1}
hold op ^{2.2}	tja ^{2.2}	årh ¹

(Opslag fra ordbogen: 'Positiv attitude')

Det vil nu – eksemplarisk i forhold til ordbogens øvrige artikler – blive demonstreret hvordan trækkene er blevet anvendt i artiklen *øj*.

Her ser vi artiklen i en redigeret version med fokus på definitionerne. Trækkene er markeret med kursiv, mens det almensproglige beskrivelsesvokabular er markeret med fed:

øj

Udtrykker *overraskelse, overvældelse eller imponerethed*, i sjældnere tilfælde *anstrengelse eller udmattelse*.

1: Bruges til at udtrykke *positiv overraskelse, overvældelse eller imponerethed*.

1.1: Bruges undertiden som *positiv informationskvitte-
ring*.

- 2: Bruges til at udtrykke *negativ overraskelse*, ofte i forbindelse med *fysisk begivenhed*. Udtales ofte med stød.
- 3: Bruges til at udtrykke *anstrengelse* eller *udmattelse*.

(Opslag fra ordbogen: *øj*)

Ved hver betydningsvariant kan der i ordbogen klikkes for visning og afspilning af eksempler.²

Som det fremgår, ville det ikke kunne lade sig gøre at definere artiklen i et modtagerforståeligt og modtagerloyalt sprog hvis der blot havde været anvendt de stramme fagterminologiske funktionstræk. Der er således brugt et almensprogligt beskrivelsesvokabular lig med de i afsnit 4.1 nævnte tentative funktionsprofiler og langt hen ad vejen identisk med beskrivelsesproget i DDO.

Artiklen *øj* er således blevet til efter denne generelle procedure:

- Fra: *redaktørfornemmelse* og *fortolkning* (inspiration fra DDO: betydningsopdeling og almensprogligt beskrivelsesvokabular)
- Over: *trækanalyse* (semantisk og funktionel (og lydlig))
- Til: *syntese* i et definerende ordforråd suppleret med et almensprogligt beskrivelsesvokabular.

I ODT's betydningsdefinitioner benyttes ikke et definerende ordforråd i den traditionelle forstand at alle ordene i et begrænset definerende ordforråd kan slås op i den selvsamme ordbog i den ordinære lemmaliste. Det kan ikke lade sig gøre af den simple grund at ODT ikke har et 'komplet' almensprogligt inventar men

2 Pga. fortrolighedsbestemmelser må der kun offentliggøres lydbee-læg fra det såkaldte CLARIN-korpus som er en delmængde af LAN-CHART-korpusset.

udelukkende et relativt begrænset interjektionsvokabular. Det er imidlertid heller ikke nødvendigt i og med den arbejdsdeling ODT har med den skriftsprogsbaserede leksikografi. ODT har til gengæld en indlejret miniordbog over funktionerne som de er defineret i funktionsoversigten.

Inventaret bestod den 1. juni 2015 som nævnt af 42 artikler produceret af syv (sic!) forskellige redaktører. Redaktørerne har både i den overordnede definition og i de enkelte betydningsvarianter anvendt et definerende ordforråd suppleret med et almensprogligt vokabular på forskellige måder. Det har resulteret i et lidt ujævnt almensprogligt beskrivelsesvokabular. Det er en udestående redaktionel opgave at udjævne disse ujævnheder.

5. Afslutning

I artiklens indledende citat foreslår den tyske forfatter Botho Strauß en tolkning af “interjektioner som sindets umiddelbare følelsesudbrud”. Det er de måske også, men i ODT er der med kombinationen af det trækbaserede og det almensproglige beskrivelsesprog gjort et troværdigt forsøg på vise at interjektioner tillige er noget andet, nemlig systematiske medspillere i samtalers dynamik, og at de lader sig beskrive leksikografisk systematisk. Som det fremgår af ovenstående, er det et ønske blandt de fremtidige opgaver i ODT at det almensproglige beskrivelsesprog systematiseres og homogeniseres.

Litteratur

Ordbøger

DDO = *Den Danske Ordbog* <ordnet.dk/ddo> (juni 2015).

ODT = *Ordbog over Dansk Talesprog* <odt.hum.ku.dk/> (juni 2015).

RO = *Retskrivningsordbogen* <dsn.dk/ro> (juni 2015).

Anden litteratur

Adolphs, Svenja (2008): *Corpus and Context: Investigating pragmatic functions in spoken discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Hansen, Carsten (2014): Fra lydfil til ordbogsartikel i Ordbog over Dansk Talesprog (ODT). I *LEDA-Nyt* 58, 11-16.

Hansen, Carsten & Martin H. Hansen (2011): Ordbog over Dansk Talesprog (ODT) – værkstedspræsentation af en ordbogsportal. I: *Nordiska studier i lexikografi* 11. Lund, 224-235.

Hansen, Martin H. (2013): Hold kæft – et talesprogsudtryk i forandring. I: *MUDS* 14, 151-165.

Strauß, Botho (2007): *Paare, Passanten*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Svensén, Bo (2004): *Handbok i lexikografi. Andra, omarbetade och utökade upplagan*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Wierzbicka, Anna (1996): *Semantics: Primes and Universals*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Carsten Hansen
lektor, projektleder
Sprogforandringscentret
Københavns Universitet
Njalsgade 136
DK-2300 København S
carhan@hum.ku.dk

Dette nummer af LexicoNordica har sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser som hovedtema. I nummeret ses nærmere på ordbøger der dækker bl.a. dialekter, slang, uformelt sprog, talesprog og ungdomssprog. Bidragene omhandler både store nationale ordbogsværker udarbejdet af professionelle leksikografer og større og mindre resurser der især findes på internettet og ofte er udarbejdet af lægfolk.

Udover de indledende tematiske bidrag indeholder bindet også et ikke-tematisk bidrag, et antal anmeldelser af leksikografiske produkter samt bidrag af mere blandet karakter.

Forslag om anmeldelse af et værk eller produkt sendes til tidsskriftets hovedredaktører eller til et af medlemmerne i redaktionskomitéen.

LexicoNordica
Udgivet af
Nordisk Forening for Leksikografi (NFL)
Trykkes med støtte fra
Nordplus Nordiske Sprog

Tidsskriftet udkommer hvert år i november
og udsendes til NFL's medlemmer.
For ikke-medlemmer er prisen NOK 250.

Tidsskriftet kan bestilles hos:
NFL/Rikke Hauge
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Tlf. +47 95 88 38 20
E-post: rikke.hauge@sprakradet.no

- 1 · 1994 Nordiske ordbøger i et samfundsperspektiv
- 2 · 1995 Grammatik i bilingvale nordiske ordbøger
- 3 · 1996 Korpusbaseret leksikografi i Norden
- 4 · 1997 Ordbøger over små sprog i Norden
- 5 · 1998 Fagleksikografi i Norden
- 6 · 1999 Indvandrerordbøger i Norden
- 7 · 2000 Nordiske leksikografiske traditioner
- 8 · 2001 Ordbøger mellem de nordiske sprog
- 9 · 2002 Sprognormering i nordiske ordbøger
- 10 · 2003 Ordbøgskritik i Norden
- 11 · 2004 Bilingval leksikografi i Norden
- 12 · 2005 Elektroniske ordbøger i Norden
- 13 · 2006 Historiske ordbøger i Norden
- 14 · 2007 Leksika og encyklopædier i Norden
- 15 · 2008 Ordbogsbrug i Norden
- 16 · 2009 Ordforbindelser i nordiske ordbøger
- 17 · 2010 Leksikografi og sprogteknologi i Norden
- 18 · 2011 Onomasiologiske ordbøger i Norden
- 19 · 2012 Betydningsbeskrivelser i nordiske ordbøger
- 20 · 2013 Leksikografi og lingvistik i Norden
- 21 · 2014 Store ordbøger i Norden
- 22 · 2015 Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser